

1. ΕΝΑΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΣΕ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ

Μέσο: . . . . . ΑΥΓΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Ημ. Έκδοσης: . . . 10/05/2020 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 10/05/2020

Σελίδα: 28

Innews AE - Αποδελτίωση Τύπου - <http://www.innews.gr>

75 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 2ΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ένας Έλληνας σε πολυεθνικό στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας στο Γκρατς της Αυστρίας (1944-1945)

ΑΝΤΟ ΠΡΩΤΟΜΕΡΟΣ του *Ημερολογίου πολέμου (1940-1941)* του Παναγιώτη Νικόπουλου (Σικάγο, 1918 - Αθήνα, 2000) (αποσπάσματα του οποίου δημοσιεύθηκαν στα Ενθέματα τον περασμένο Οκτώβριο) έχει αξία για την σύγχρονη ελληνική ιστορία, λόγω του ότι η επιτόπια μαρτυρία του ημερολογιογράφου αναφέρεται στο Ελληνοϊταλικό μέτωπο, αυτό το δεύτερο μέρος με τίτλο *Ημερολόγιο αιχμαλωσίας (1944-1945)*, που κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις ΜΙΕΤ (2019), έχει την αξία του για την ευρύτερη ευρωπαϊκή ιστορία, καθώς η επίσημη επιτόπια μαρτυρία του αφορά στην εξορία του συντάκτη της στο Γκρατς της Αυστρίας σε πολυεθνικό στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας -λόγω της ένταξής του στην Αριστερά κατά την διάρκεια της Κατοχής- και περιγράφει στιγμές της κατάρρευσης του Ναζιστικού Άξονα.

Στις εγγραφές που έχουν επιλεγεί κοινό στοιχείο είναι οι συνεχείς βομβαρδισμοί μιας μεγάλης περιοχής γύρω από το Γκρατς μέχρι την ημέρα της άνευ όρων συνθηκολόγησης της Γερμανίας στις 7 Μαΐου του 1945.

ΗΡΩ ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

21.2.45

Μια άπογοητευσι, μιά αγωνία και μιά φοιχτή απελπισία είναι τὰ χαρακτηριστικά που ξεχωρίζουν σ' όλους τούς ξένους έργατες, ύστερα από τὰ τελευταία εξαιρετικά γεγονότα που διαδραματίζονται στὴς πολεμικὲς ζώνες καὶ γενικά σ' ὅλα τὰ μετώπων ἀπὸ τούς ἄγριους βομβαρδισμούς.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα που γυρίσαμε ἀπὸ τὴν ἀποστολή, καθημερινά εἶχαμε συναγεμὸ ἀπὸ τὴς 10 τὸ πρωὶ ἕως τὴς 3-4 καὶ ἐπανειλημμένα ἔχει βομβαρδιστῆ τὸ Graz. Τεράστιες εἶναι οἱ καταστροφές που ἔχουν προξενηθῆ καὶ σ' ὅποιο σημεῖο τῆς πόλης κι ἂν βρεθῆ κανεὶς ἀντικρίζει θλιβερὰ τὰ εἰρήπια ἀπὸ ῥαῖα κτίρια που ἄλλοτε θὰ εἶχαν γνωρίσει τόσες ἡμέρες δόξης. Πάρα πολλὰ εἶναι ἀκόμη τὰ θύματα που θρηνεῖ τὸ Graz καὶ ἐξακολουθοῦν πάντοτε εἰδικὰ συνεργεῖτα ἔργατα νὰ ξεθάπνουν σκοτωμένους. Τρομερὸς πανικός ἔχει καταλάβει τούς Γερμανοὺς καὶ τούς ξένους καὶ σὸ ἀκουσμα συναγεμίου τρέχουν πανικόβλητοι, ὅσοι δὲν ἔχουν σπεύσει ἀπὸ τὸ πρωὶ νὰ ξεσφαλίσουν θέσεις σὲ καταφύγια, νὰ σωθοῦνε. Στὸ κέντρο τῆς πόλης ὑπάρχει τὸ Schlossberg, ἕνας ψηλὸς βράχος που τὸν ἔχουν διασκευάσει σὲ καταφύγιο. Πολλὲς ὑπόγειες στοὲς διακλαδίζονται καὶ εἰσοδοὶ ὑπάρχουν σ' ὅλα τὰ σημεία. Τὸ μεγάλο ὕψος τοῦ βράχου τὸ κάνει σχεδὸν ἀπολύτως ἀσφαλὲς ἀπὸ βόμβες συνθισμένου βάρους καὶ ἡ χωρητικότης του εἶναι τέτοια που ἄρκει γιὰ τούς μισοὺς κατοίκους τοῦ Graz. Οἱ Ἕλληνες καὶ δῶ ἔχουν κάνει δικὸ τους κονάκι στὸ τέρμα μιᾶς στοᾶς που δίνει τὴν ἐντύπωση ντεκέ. Παρ' ὅλη τὴν ἀδυστηρὴ ἀπαγόρευσι γιὰ τὸ κίνησιμα, τὴς διαταρτυρίες τῶν Γερμανῶν που δὲν μποροῦν νὰ ξεγηῶσουν πὼς ὑπάρχουν ἄτομα που νὰ ἀγνοοῦν τὴς διαταγὲς τοῦ ἰακτροῦ τῶν Ράικ καὶ, τέλος, παρ' ὅλη τὴν μεγάλη ἔλλειψι τοῦ τοιγάρου, ὁ Ἕλληνας ντεκές εἶναι πάντοτε ντουμάνι. Τὸ τραγούδι, τὸ χοντροκομμένο καλαμπουρι, τὸ πνεῦμα τῆς δεκάρας καὶ λογιῆς-λογῆς κουταμάρες εἶναι στὴν ἡμεροσῖα διάταξι. Οἱ καλὲς καὶ ἠθικώτατες Ἕλληνίδες, που κι αὐτὲς δὲν λείπουν ἀπὸ τὴς συγκεντρώσεις, συμβάλλουν ὅσο μποροῦν στὴν καλὴ ἐμφάνισι τοῦ Ἕλληνοπολιτικοῦ στοιχείου. Συναγορίζονται ἐπικίνδυνα τούς ἄντρες στὴς βλαστήμιες, σὲ σημεῖο που οἱ ἠθικώτεροι νὰ κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπὴ, καὶ ἀισχρὰ τραγούδια σὲ βελτιωμένες ἐκδόσεις ἀκούγονται σ'

ὄλους τούς ἴκους.

Προχθὲς στὴς 19 Φεβρ., τὸ Graz δέχτηκε μιὰ ἀπὸ τὴς τρομερώτερες ἐπιδρομές, που ἕνας στόχος του ἦταν ἡ Lager Liebenau. Ἡ Ἕλληνικὴ παράγκα κατεστράφη ἀπὸ βόμβες που πέσανε κοντὰ καὶ τὸ δωμάτιο που ἔμεινε ἐξηφανίσθη. Εἶχα καταφύγει ἔξω ἀπὸ τὴ λάγκα καὶ μετὸ δάσκαλο καὶ τὸν Τοπιὰ εἶχαμε ξαπλωθῆ στὴ ρίζα ἑνὸς δέντρου καὶ σὲ ἀπόστασι λίγων μέτρων πέσανε ἀρκετὲς βόμβες καὶ χῶματα καὶ πέτρες μιᾶς σκεπάσανε. Ὅταν ἔληξε ὁ συναγεμὸς τρέξαμε στὴ λάγκα καὶ δοῦμε τὴς καταστροφές καὶ μετὸ ἀγωνία ἀντικρίσαμε τὴ διαλελυμένη παράγκα μας. Εἶχα πλῆσάσει δταν στὸ κρεβάτι που ἔμεινε ὁ Νικολοῦδης εἶδα τὸν ἴδιον μέσα σὲ μιὰ λίμνη ἀπὸ αἷματα, τρομερὰ παραμορφωμένο ἀπὸ βλήματα που τὸν εἶχανε χτυπήσει νὰ βρισκεται σὲ θέσι ὕπνου. Ἦταν τόσο ξαφνικὸ τὸ ἀντίκρισμα που δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατηθῶ. Ἐκλαψα τὸν ἄδικο χαμὸ ἑνὸς καλοῦ φίλου. Ἦτανε πραγματικά ἕνα πολὺ καλὸ καὶ ἠθικὸ παιδί μετὸ ἐπαναστατικὴ ψυχούσθησι που δὲν ἄριζε νὰ 'χῃ αὐτὴ τὴν κακὴ τύχη. Λεγότανε Νίκος Χίδας ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ ὄλοι οἱ Ἕλληνες θρηνήσανε τὸ χαμὸ του. [...]

9.3.45

Ἄρκετο καιρὸ τὴν ὥρα ὁ καιρὸς ἦτανε ῥαῖος. Ἐξαιρετικὲς λιπακὰδες ἀπολαμβάναμε καὶ τὰ χιόνια εἶχαν ἐξαφανιστῆ ἀπὸ παντοῦ. Οἱ λάσπες κι αὐτὲς εἶχαν ξεραθῆ τελείως καὶ ὁ ἔρχομός τῆς ἀνοιξῆς ἔκανε τὴν ἐμφάνισι τῆς, πλαισιωμένης ἀπὸ λίγο πράσινο που ἄρχισε νὰ φυτρώνη, καὶ τὰ δειλὰ κελαδίσματα κάποιων ἀποδημητικῶν πουλιῶν. Νά, ὅμως, που πρὶν δυὸ μέρες ξαφνικὰ χάλασε ὁ καιρὸς καὶ ἄρχισε ξανά νὰ χιονίζη, ἔλασρα βέβαια, τόσο που ἐξαφανίστηκε τὸ χιόνι μετὸ πρώτη ἐμφάνισι τοῦ ἡλίου. Ἔτσι καὶ σήμερα τὸ πρωὶ ἀντικρίσαμε μετὸ ἀπογοητεύσει νὰ χιονίζη καὶ μιὰ διαβλημένη παγωνιά μιᾶς περόνιας δταν ξεκίνησαμε, τρεῖς σήμερα, γιὰ τὴ δουλειά. Δουλεύουμε πάντοτε σκαλιζοντας τὰ εἰρήπια ἀπὸ τούς βομβαρδισμούς καὶ ξεθάβουμε σίδηρα. Ὅλα ὅμως αὐτὰ γίνονται σιγὰ-σιγὰ, ἀφοῦ κανεὶς δὲν μῆς βιάζει, σὲ τρόπο που νὰ μὴν κρῶνομε. Στὴς 11 1/2 εἶχαμε ἀπ' εὐθείας συναγεμὸ. Τὰ ἀεροπλῆνα καταπλεύσανε δταν βρισκόμαστε στὸ δρόμο γιὰ τὸ καταφύγιο καὶ ὁ πανικός τότε ἔγινε ἀπερίγραπτος. Ὅλοι τρέχανε σὸν τρελοὶ καὶ πολλὲς φορὲς ἔπεφε ὁ ἕνας πάνω στὸν ἄλλο γιὰ νὰ ξαπλώσουν μαζί στὸ λασπερὸ δρόμο. Ἦτανε ἀληθινὸ δρᾶμα μέχρις ὅτου φθάσαμε στὸ καταφύγιο. Χωθήκαμε μέσα γιὰ νὰ ξεναβθοῦμε στὴς 5 που ἔληξε ὁ συναγεμὸς. Ρεκδὸ ἀρκείας γιὰ τὸ Graz. Οἱ βομβαρδισμοὶ ἔξω ἔφταναν σ' αὐτὰς μας σὸν μακρινὴ ὑπόκωφος ἦκὸ καὶ ἀναλογιστικαμε τούς τυχεροὺς τῆς σημερινῆς ἡμέρας. Ὅλοι οἱ διάδρομοι τοῦ καταφυγίου εἶναι γεμάτοι λάσπες ἀπὸ τὸ νερὸ που στάζει καὶ μετὸ δυσκολία βρῆκα σὲ κάποιον βάθος μιὰ στεγανὴ γωνιά. Τὴν ἄραξα καὶ σιγὰ-σιγὰ βρέθηκα ξαπλωμένος χωρὶς ὄμως καὶ νὰ μπορέσω νὰ κοιμηθῶ. Ἀργότερα ἀνακάλυψα κάπου τὸ Μιμὴ καὶ μαζί του διασκεδάσαμε μετὸν ἀκατάσχετη φλυαρία που τὸν χαρακτηρίζει ὅπου κι ἂν βρεθῆ, σ' ὅλες τὴς στιγμὲς καὶ μετὸ ὅποιον-δήποτε. Μετὸ λήξι τοῦ συναγεμίου πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὴ λάγκα μετὸ τὰ πόδια, ἀφοῦ τὰ τράμ δὲν λειτουργοῦν πιά. Βλέπομε σὲ μερικὰ σημεία καπνοῦς καὶ σὲ λίγο ἀπολαμβάνομε τὸ Wagon Fabrik! σ' ἕνα ἐξαιρετικὸ μεγαλεῖο. Ὁλόκληρο ἔχει παραδοθῆ στὴς φλόγες μιᾶς τεράστιας πυρκαϊᾶς καὶ πολλὰ μέρη του ἔχουν ἐξαφανισθῆ τελείως. Οἱ ἐργατικὲς λάγκες ἐκεῖ κοντὰ χτυπήθηκαν ἄγρια κι αὐτὲς, καὶ ἕνας θλιβερὸς

σωρὸς ἀπὸ ξύλα ἀνακατωμένα μετὸς φωτικὲς περιουσίες τῶν ἐργατῶν μας σταματᾶνε. Λίγο Ἕλληνες που μόνον ἔδω μιᾶς εἶπαν ὅτι ἡ μοναδικὴ παράγκα που σώθηκε εἶναι ἡ δική τους. Στὴν Κρις-πλάτα καθυστέρησα λίγο στὸ Ἕλληνοπολιτικὸ καφενεῖο που ὁ ντεκές του εἶναι πάντοτε ὑπερπλήρης. Ὁ Λεωνίδας φαίνεται ὅτι ἔμεινε πάλι ταπῖς, ἀφοῦ ἀκούμπησε στὸ μπαρμποῦτι ὅλα τὰ εἶδη ρουκισμοῦ που πήρε ἀπὸ τὴν Arbeitsfront γιὰ τὸ βομβαρδισμὸ τῆς παράγκας μας. Στὴν παράγκα εἶναι ὄλοι παρόντες. Σχολιάζομε τὰ νέα τῆς ἐφημερίδος μας που σὲ τίποτα δὲν μῆς κατατοπίζουν παρὰ μετὸ ἄρκετα προπαγανδιστικὰ ἀσυστολα ψεύδη που καταφέρονται κατὰ τῆς καταστάσεως στὴν Ἑλλάδα: μῆς ἐνθουσιάζει κάπως ἡ εἶδοσι ὅτι ἄρχισε ἡ ἐπικοινωνία μετὸν Ἑλλάδα μέσφ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ὁ γερο-Τοπιτζίς ξαπλώνει πρώτος γιὰ ὕπνο χωρὶς νὰ βγάλει τὸ ρούχα καὶ παπούτσι του, γιὰ νὰ εἶναι ἔτοιμος σὲ περίπτωση συναγεμίου, καὶ σὲ λίγο τὸν μιμηθήκαμε, ἀφοῦ εὐκνηθήκαμε νὰ μῆς ἀφήσουν οἱ φίλοι μας ψυχους αὐτὴ τὴ νύχτα.

16.3.45

Στὸ χθεσινὸ βομβαρδισμὸ, ὅπως μάθαμε σήμερα στὴ φάρμα, σκοτώθηκε ὁ σφερὸς τῆς φάρμας, ὁ Πέπος, ἕνας νεαρὸς Σέρβος. Τὴν ὥρα τοῦ βομβαρδισμοῦ παρακολουθούσε ἔξω ἀπὸ τὸ καταφύγιο τοῦ Gösting τὰ ἀεροπλῆνα καὶ σκοτώθηκε ἀπὸ βλήματα μιᾶς βόμβας που ἔπεσε ἐκεῖ κοντὰ. Οἱ Γερμανοὶ μῆς διηγόνται τὸ γεγονὸς μετὸ μιὰ τέτοια ἀπάθεια, λὲς καὶ συνέβη κάτι τὸ τελείως συνηθισμένο. Ἔτσι πάντοτε ὑποδέχονται τὴς ἀπάνθρωπες δολοφονίες τόσο ἀθῶου κόσμου, που γι' αὐτὲς εἶναι οἱ μόνον ὑπεύθυνοι καὶ γιὰ τὴς ὅποιες πολὺ σύντομα θὰ πέσει πάνω τους τρομερὴ ἡ ἐκδίκησι. - Μείναμε δουλεύοντας ἡ ἀπολαμβάνοντας τὴν ὥραια λιπακάδα μέχρι τὴς 10 1/2 που σήμανε συναγεμὸς καὶ μιᾶς κρᾶπτες στὸ καταφύγιο μέχρι τὴς 4 1/2. Κοντὰ στὸ καταφύγιο ἕνα αὐτοκίνητο μετὸ φέρετρα ἔλθε νὰ φορτώσει τούς χτεσινὸς σκοτωμένους: τοῦ δέχοφε ὅμως τὸ μακάβριο ἔργο του ὁ συναγεμὸς. Τὰ χθεσινὰ θύματα γίνανε αἰτία νὰ ὑποχρεωσοῦν ὄλοι τὸν κόσμο νὰ μπιή στὸ καταφύγιο, καὶ ἕνα τεράστιο πλῆθος εἶχε γεμίσει ἀσφυκτικὰ τούς διαδρόμους. Στὸ τέρμα μιᾶς στοᾶς βρῆκαμε μετὸν Μπούρλο ἐλευθέρους θέσεις που μῆς ἔσαν ἀρκετὲς καὶ, ἀφοῦ στρώσαμε τὰ χάρτινα σακιά που εἶχαμε μαζί μας, ξαπλώσαμε νὰ κοιμηθοῦμε. Δὲν τὰ καταφέραμε ὅμως γιὰτι κάθε τόσο ξένα ποδάρια, που στὸ σκοτάδι ψάχνανε γιὰ θέσι, μῆς πατάγανε γιὰ νὰ τούς ζητήσομε ὕστερα ἐξηγήσεις μετὸ τὸ φαφλοῦχτεν, τὸ κροῦτσι-φάξι ἡ μετὸ ἄλλες νεοελληνικὲς βλαστήμιες. Σύντομα ὅμως ἡ ἀτμόσφαιρα σὲ κείνο τὸ βάθος ἔγινε ὑπερβολικὰ βαρὴ καὶ φτάσαμε σὲ σημεῖο μετὸ δυσκολία νὰ ἀναπνεῶμε. [...]

8.5.45. Τρίτη

Τὸ πρωὶ στὴς 2 μπιῆκαν στὸ Graz τὰ πρῶτα τμήματα τοῦ Ρωσ. στρατοῦ. Οἱ Ἕλληνες παίξανε καὶ δῶ τὸ ρόλο τους. [...]

13.5.45. Κυριακὴ

Ξεκινήσαμε μετὸ ἄλλους 7 γιὰ τὸ γυρισμὸ στὴν Ἑλλάδα.

¹ Σωστὸ Weitzer Waggonfabrik. Ἐργοστάσιο ποῦ κατασκευάζε μηχανές καὶ βαγόνια τρένων.